

Marian Pastuszko

Wiek bierzmowanego

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 25/1-2, 223-243

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. MARIAN PASTUSZKO

WIEK BIERZMOWANEGO

Treść: Wstęp. I. Prawo dawne. 1. Bierzmowanie bezpośrednio lub w krótkim czasie po chrzcie. 2. Bierzmowanie siedmioletnich dzieci. Podsumowanie. II. Prawo współczesne. 1. Norma ogólna (kan. 788). 2. Wyjątki od normy (kan. 788). 3. Nowy Pontyfikał Rzymski. Zakończenie. Argumentum.

Wstęp

Jednym z tematów szczególnie aktualnych w nauce prawa kanonicznego jest wiek bierzmowanego. Episkopat Polski wydał dnia 16 stycznia 1975 r. instrukcję w tej sprawie. Moim zadaniem przy pisaniu tego artykułu było przedstawienie i omówienie dostępnych mi przepisów przedkodeksowych, a także współczesnych, które dotyczą tej problematyki.

I. Prawo dawne

1. Bierzmowanie bezpośrednio lub w krótkim czasie po chrzcie.

Powszechnie przyjmuje się, że w pierwszych wiekach Kościoła bezpośrednio po obmyciu chrzcielnym dokonywano włożenia rąk na znak udzielenia Ducha Świętego. Wiadomo też, że pierwotnie chrzczono nawróconych z pogaństwa, a więc dorosłych. Jednak dość wcześnie zaczęto chrzcic także dzieci i wówczas bierzmowano również dzieci. Taka praktyka istniała w całym Kościele tylko w pierwszych wiekach Kościoła¹, ale w Kościele Wschodnim utrzymuje się do dziś. Jeśli bowiem gdzieś zanikła, to Sobór Watykański II w Dekrecie o *Katolickich Kościołach Wschodnich* polecił przywrócić dawną dyscyplinę i obecnie wszyscy prezbiterzy obrządków wschodnich mogą bierzmować zaraz po udzieleniu przez nich chrztu².

Św. Hieronim (342—419) wspomina o wkładaniu rąk na ochrzczono-

¹ Adam A., *Firmung und Seelsorge*, Düsseldorf 1959; p. 90; König H., *La confirmation comme parachevement du Baptême*, in: *Mélanges E. Schillebeeckx, L'expérience de l'esprit*, Paris (1976), p. 129.

² *Sobór Watykański II*, s. 287, nr 12—14.

nych i udzielaniu im przez biskupa daru ducha Świętego w jakimś czasie po chrzcie dokonanym przez prezbiterów³. Rabanus Maurus w wieku IX pisze o praktyce udzielania sakramentu bierzmowania w pierwszą niedzielę po uroczystości Zmartwychwstania Pańskiego tym wiernym, którzy przyjęli chrzest w wigilię paschalną⁴.

Ordo L z wieku X zawiera obrzęd bierzmowania nie wydzielony jeszcze spośród obrzędów wtajemniczenia chrześcijańskiego. Wynika stąd, że do tego czasu istniała możliwość udzielania bierzmowania zaraz po chrzcie. Jednak od IV—V w. biskupi rezerwują sobie udzielanie daru Ducha Świętego, a nie są w stanie zawsze i wszędzie udzielać sakramentu bierzmowania w miejscu i czasie, w którym prezbiterzy udzielają chrztu. Siłą rzeczy sprawowanie bierzmowania zostało oddzielone od sprawowania chrztu, i odbywało się w krótkim czasie po chrzcie, gdy tylko było to możliwe⁵.

Według Pontyfikału Rzymskiego z XII wieku bierzmowania udziela się niekiedy dzieciom tak małym, że należy je trzymać na ręku. Mogły to być zatem nawet niemowlęta. Bierzmowano jednak też dzieci większe, i każde z tych dzieci podczas obrzędu bierzmowania miało wspierać prawą nogę na stopie chrzestnego⁶.

W wieku XIII ujawniły się ujemne skutki oddzielenia obrzędu bierzmowania od obrzędu chrztu. Mianowicie opóźniono zgłaszanie dzieci do bierzmowania. Synod w Arles z 1260 r. wymienia wśród przystępujących do bierzmowania „sugentes ubera”, ale także dzieci starsze, które powinny pościć przed bierzmowaniem⁷.

Synod w Worcester z 1240 r. zobowiązuje rodziców, żeby przedstawiali swoje dzieci do bierzmowania w krótkim czasie po chrzcie, i grozi im karami kościelnymi, jeżeli tego nie uczynią nawet w ciągu roku od urodzenia dziecka, jakkolwiek mają takie możliwości⁸.

³ *Contra Luciferianos*, 9; PL t. 23, col. 172.

⁴ *De clericorum institutione*, l. I, cap. 29: *Albis per totam hebdomadam utuntur vestibus: et tunc maxime dum alba tolluntur a baptizatis vestimenta, per manus impositionem a pontifice Spiritum Sanctum accipere conveniens est*: PL 107, 535.

⁵ K ü n g H., art. c., p. 122.

⁶ *Pontificale Romanum saeculi XII*, XXXII, n. 31: *Ordo ad consignandos infantes hic est: Infantes quidem in brachiis dextris tenentur. Maiores vero pedem ponunt super pedem patrini sui: Andrieu M. *Le Pontifical Romain du XII siècle* (Studi e testi, 86). Città del Vaticano 1938, t. I, p. 247. Cfr. *Pontificale de crismandis Durandi*, Liber primus, I: Andrieu M., *Le Pontifical Romain au Moyen Age*, t. III, *Le Pontifical de Guillaume Durand*, (Studi e testi, 88), Città del Vaticano 1940, p. 333.*

⁷ *Concilium Arelatense*, can. III: Mansi I. D., O.C., t. XXIII, col. 1005.

⁸ *Synodus Wigorniesis*, cap. VI: *Unde praecipimus, quod sacerdotes parochiales, subditos suos studiose moneant frequenter, quod parvulos suos faciant confirmari: sciantque patres et matres eorum, se post annum a nativitate pueri computandum, ab ingressu ecclesiae*

Jednak życie było silniejsze niż przepisy synodalne. Synod w Exeter z 1287 r. ustępuje wobec praktyki ociągania się z umożliwieniem dzieciom przyjęcia sakramentu bierzmowania. Przewiduje bierzmowanie małych dzieci, ale zezwala czekać trzy lata — licząc od urodzenia dziecka — z przedstawieniem go do bierzmowania. Dopiero gdyby rodzice świadomie i dobrowolnie nie zatroszczyli się o bierzmowanie swego dziecka nawet w ciągu trzech lat od jego urodzenia, wówczas musieliby się poddać postowi o chlebie i wodzie we wszystkie dni piątkowe, i tak aż do czasu, kiedy dziecko przystąpi do bierzmowania⁹.

Praktyka bierzmowania w krótkim czasie po chrzcie zachowała się do naszych czasów tylko w Hiszpanii, Portugalii, na Filipinach i w Ameryce Łacińskiej. Istnienia takiej praktyki bronią zwykle ci wszyscy, którzy opowiadają się za udzielaniem sakramentów wtajemniczenia w takiej kolejności, w jakiej udzielano ich w Kościele pierwotnym. Bernard Botte uważa, że Kościół może nawet nie posiada władzy opóźniania przyjęcia sakramentu bierzmowania, ponieważ nie ma prawa oddzielenia tego sakramentu od celu, dla którego został ustanowiony¹⁰. Pacifico Massi jest zdania, że udzielanie dziecku najpierw Komunii św., a potem bierzmowania, to liturgiczny absurd, ponieważ bierzmowanie ma przygotować do przyjęcia Eucharystii¹¹.

W Polsce Jacek Salij jest za wczesnym udzielaniem bierzmowania dzieciom. Jego zdaniem „psychologizm jest tak głęboko niezgodny z sakramentologią katolicką, że o tekstach pasterzy Kościoła, które według litery reprezentują ten typ myślenia o sakramentach, należy domniemywać, że są raczej jednostronne, niż rzeczywiście psychologiczne. W Kościele bowiem zawsze się wierzyło, że dar Boży jest pierwszy w stosunku do ludzkiego przeżycia i domaga się od człowieka jedynie takiej odpowiedzi, na jaką aktualnie człowieka stać. Wierzyło się również zawsze, że do końca życia

suspendendos, si intra annum, dum tamen episcopi copiam habuerint, vel transitus episcopi per loca, in quibus habitant, fuerit manifestus, si non praesentaverint confirmandos: Mansi I. D., o.c., t. XXIII, col. 527.

⁹ *Synodus Exoniensis*, III: ... Quapropter sacerdotibus parochialibus districte praecipimus, ut parochianos suos saepius moneant, quatenus parvulos suos, quos prius baptizatos esse constiterit, procurent quam citius confirmari. Et ne ob parentum negligentiam ipsos contingat absque confirmatione diutius remanere: statuimus, ut parvuli, intra triennium a tempore ortus sui confirmationis recipiant sacramentum: dum tamen proprii vel alieni episcopi copia habeatur. Alioquin parentes ex tunc quolibet sexta feria in pane et aqua ieiunent, denec pueri confirmentur: Mansi I. D., o.c., t. XXIV, col. 787.

¹⁰ *A propos de la confirmation*: Nouvelle Revue Théologique 98(1966) 851.

¹¹ *Confermazione e partecipazione attiva all'Eucaristia*, in: La confermazione e l'iniziazione cristiana, Torino (1967) s. 66.

nie zrozumiemy w pełni wspaniałości darów Bożych, oraz że wezwanie Boże zawarte w sakramentach nie przemija, wobec czego należy je odczytywać coraz głębiej i stosownie do coraz to nowych życiowych okoliczności”¹².

W Kościele Łacińskim ostatnio wznowiono dawną praktykę udzielania bierzmowania zaraz po chrzcie, ale tylko w przypadku udzielania chrztu katechumenowi w wieku dorosłym. W takich okolicznościach obecnie udziela się bezpośrednio po sobie wszystkich sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, a więc chrztu, bierzmowania i Eucharystii¹³.

2. Bierzmowanie siedmioletnich dzieci

Sobór Laterański IV w 1215 r. zatwierdził zwyczaj odkładania pierwszej Komunii św. „ad annos discretionis”, to jest, jak wówczas sądzono, do lat 7—12. Może dlatego również praktyka odkładania bierzmowania do siódmego roku życia przyjęła się względnie szybko w całym Kościele Łacińskim z wyjątkiem niektórych krajów¹⁴.

Taką praktykę zalecił już w XII w. Gracjan (+1158/1159). Nie wyraża się on zupełnie jasno, bo pisze o podmiocie bierzmowania, że winien być *perfectae aetatis*¹⁵, co może oznaczać dorosłego w znaczeniu duchowym¹⁶, ale w tym kontekście raczej mówi o dorosłym w znaczeniu kanonicznym. Gracjan bowiem poleca kandydatowi pościć przed bierzmowaniem, a także przystąpić do sakramentu pokuty. To właśnie polecenie umożliwia nam zrozumienie myśli Gracjana zawartej w wyrażeniu *perfectae aetatis*, ponieważ małe dzieci nie poszczą ani nie spowiadają się¹⁷.

Wyrażenie *perfectae aetatis* jest bliskie wyrażeniu *maioris aetatis* użytemu przez synod w Kolonii w 1280 r., który przewiduje udzielanie bierzmowania siedmioletnim lub nawet starszym dzie-

¹² Ostatnie innowacje Kościoła Polskiego w sprawie wieku bierzmowania, *Collectanea Theologica* 48 (1978) fasc. IV, s. 79—80.

¹³ *Rituale Romanum ex decreto Sacrosancti oecumenci Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli PP. VI promulgatum, Ordo Initiationis Christianae Adultorum*, editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis 1972, p. 23, n. 34.

¹⁴ N. Jung, *Confirmation dans l'Église occidentale*, DDC t. IV col. 101.

¹⁵ c. 6 D. V.

¹⁶ zob. 1 Kor 13, 11.

¹⁷ C tym, że małe dzieci nie poszczą, wiemy z cap. 3 synodu z Arles z 1260 r. (Mansi XXIII, 1005), że zaś spowiedź jest tylko dla dorosłych, utrzymują *Statuta synodalia Episcopi Odonis Parisiensis*, z r. ok. 1200, cap. 3, n. 3: *Quod si confirmandus adultus fuerit, confiteatur prius, et postea confirmetur: Mansi I. D., o.c., t. XXII, col. 677.*

ciom¹⁸. W XIV i XV w. coraz częściej bierzmuje się siedmioletnie dzieci. W wieku XVI natomiast synody nawet zabraniają bierzmowania dzieci, które nie mają jeszcze siedmiu lat życia¹⁹.

Nie znaczy to, że w XVI w. zupełnie nie można było bierzmować niemowląt i dzieci przed siódmym rokiem życia. Wydany bowiem w 1567 r. *Katechizm Rzymski* uznaje możliwość bierzmowania także bezpośrednio po chrzcie, ale uważa to za mniej odpowiednie. Wiekami stosownym do przyjęcia sakramentu bierzmowania jest według *Katechizmu Rzymskiego* ten okres życia dziecka, kiedy osiąga ono stan używania rozumu. A dlatego ten wiek jest odpowiedni do przyjęcia bierzmowania, bo ten sakrament, jakkolwiek nie jest konieczny do zbawienia, ma usposobić wiernych do świadczenia w jak najlepszy sposób o wierze, do czego nie są zdolne dzieci przed dojściem do używania rozumu²⁰. Znaczenie nauki *Katechizmu* potrydenckiego polega na tym, że *Katechizm* ten opierał się na powszechnie przyjętych orzeczeniach Soboru Trydenckiego (1545—1563), wywodził się ze środowiska rzymskiego, a wreszcie był szeroko znany. Z tego powodu, jakkolwiek sam *Katechizm* potrydencki nie był zbiorem przepisów prawnych, to przecież mógł mieć wpływ na uchwały synodów partykularnych. Te synody bowiem nie musiały przejmować swoich uchwał jedne od drugich, ale zawsze bacznie obserwowały to, co się działo w Rzymie, a wskazówki stamtąd pochodzące, wprowadzały w życie. W sprawie wieku bierzmowanego potrydencki *Katechizm* zaniechał wskazania wieku maksymalnego, natomiast za minimalny wiek wymagany do przyjęcia bierzmowania uznał lata między 7 a 12 rokiem życia, co z czasem zostało przyjęte powszechnie²¹, w tym także w Polsce,

¹⁸ Moneant Presbyteri parentes baptizatorum nondum confirmatorum ut eos ad episcopum, qui solus potest confirmare, ducant septennes, vel maioris aetatis: Mansi I. D., o.c., t. XXIV, col. 349.

¹⁹ Synod w Mediolanie z 1565 r.: *Minori septennio nemini praebeatur confirmationis sacramentum: Acta Ecclesiae Mediolanensis a sancto Carolo cardinali archiepiscopo condita*, Paduae 1754, t. I, p. 7. Por. Synod w Kolonii z 1536 r. pars VIII, cap. 9: Harduinus J., *Acta conciliorum*, t. IX, col. 2004.

²⁰ *Catechismus ex decreto Concilii Tridentini ad parochos Pii V Pont. Mac. iussu editus*, typis Seminarii Patavini Gregoriana edidit 1930 p. 173, n. 18: In quo illud observandum est, omnibus quidem post Baptismum Confirmationis Sacramentum posse administrari, sed minus tamen expedire hoc fieri, antequam pueri rationis usum haberint. Quare si duodecimus annus expectandus non videatur usque ad septimum certe hoc Sacramentum differre maxime convenit. Neque confirmatio ad salutis necessitatem instituta est, sed eius virtute optime instructi et parati inveniremur, cum nobis pro Christi fide pugnandum esset, ad quod sane pugnae genus pueros, qui adhuc usu rationis carent, nemo aptos iudicaverit.

²¹ Zob. Levet R., *L'âge de la confirmation dans la législation des diocèses de France depuis le Concile de Trente*, La Masion Dieu 54 (1958) 120.

gdzie w okresie Soboru Trydenckiego bierzmuje się dzieci między 7 a 12 rokiem²².

Pontyfikał Rzymski opublikowany w 1596 r. z polecenia Klemensa VIII (1592—1605) liczy się z tym, że bierzmuje się „pueros vel alios”²³. Ponieważ „puer” oznacza dziecko płci męskiej lub żeńskiej, chłopca, także młodzieńca, „inni” w przeciwieństwie do dzieci to wierni, którzy wyszli z wieku dziecięcego, a może nawet młodzieńczego. Widocznie wiek, w którym udzielano bierzmowania, znacznie się przedłużył. Konsekwentnie, to co było przedtem zakazane, w końcu XVI w. staje się dozwolone, o ile wcześniej należało przedstawiać do bierzmowania małe dzieci, teraz można czekać z bierzmowaniem.

Zmianę dyscypliny co do okresu życia, w którym należy przyjąć bierzmowanie, Benedykt XIV (1740—1758) w instrukcji *Eo quamvis tempore* z 4 maja 1745 r. uważa za zasługę Kościoła Rzymskiego. Nie określając dokładnie roku życia wymaganego do bierzmowania, Benedykt XIV uczy, że dopiero wtedy można kogoś bierzmować, gdy zrozumie, iż taka jest różnica między chrztem a bierzmowaniem, jak między zrodzeniem a wzrostem, a nadto, że chrzest wprowadzie czyni rycerzem, ale to dopiero bierzmowanie umacnia do walki i zwycięstwa w zawodach²⁴. — Tak więc Benedykt XIV przyznaje, że w sprawie wieku bierzmowanego nastąpiła zmiana, ale równocześnie usprawiedliwia przeprowadzenie tej zmiany. Jego zdaniem głównie dlatego bierzmuje się dopiero te dzieci, które osiągną stan używania rozumu, ponieważ właśnie takie dzieci mogą mieć dostateczną znajomość sakramentu bierzmowania. Argumentacja ta nie jest zupełnie przekonywująca, i to nie z jednego powodu. Po pierwsze dlatego, że najpierw z racji niemal prozaicznych wprowadzono praktykę bierzmowania dzieci używających rozumu, a po pewnym czasie stworzono argumenty teologi-

²² Więcej na ten temat zob. Wit Z b., *Liturgia sakramentu bierzmowania w Polsce do recepcji reformy Trydenckiej*, w: *Studia z dziejów liturgii w Polsce*, t. II, Lublin 1976, s. 599.

²³ *Pontificale Romanum Clementis VIII Pont. Max. iussu restitutum atque editum*, Antverpiae 1626, p. 1.

²⁴ § 6... nihilominus abrogato prorsus a Romana Ecclesia aliorum Matre et Magistra huiusmodi more, consultissimis Summorum Pontificum Decretis provide cautum est, ut renatis Fonte Baptismatis conferretur Sacramentum Confirmationis in ea solum aetate, in qua fideles, evacuatis quae erant parvuli, intelligerent, tantum inter se differre Baptismum et Confirmationem, quantum in naturali vita distat generatio ab incremento: seque per Baptismum fuisse quidem ad militiam receptos, per Confirmationem vero ad pugnam roboratos, et ad perferendos agones per gratiam instructos: Gasparrí P., *Fontes*, vol. I, n. 357, p. 892.

Benedykt XIV wie, że ta nowa dyscyplina Kościoła Łacińskiego różni się od dyscypliny Kościoła Wschodniego. Zob. enc. *Allatae sunt*, 26 iun. 1755: Gasparrí P., *Fontes*, vol. II, n. 434, p. 461.

czne za słusnością nowej praktyki. Po drugie, jeśli lepiej jest bierzmować dopiero takie dzieci, które używają rozumu, to Kościół Wschodni przez całą swoją historię aż do dziś i Kościół Łaciński przez pierwsze wieki, a po części i obecnie, postępują „gorzej”. Dalej, argument za tym, by przyjmujący sakrament bierzmowania miał pewną wiedzę o tym sakramencie, jest zaczerpnięty z analogii do konieczności posiadania pewnej wiedzy o sakramencie Eucharystii przez tego, kto przystępuje do Eucharystii, w tym także przez małe dzieci. Otóż nauka o konieczności przynajmniej minimalnej znajomości sakramentu Eucharystii u tych, którzy Eucharystię przyjmują, jest tradycyjna (w stosunku do dzieci przynajmniej od soboru Laterańskiego z 1215 r.), czego nie można powiedzieć o potrzebie znajomości sakramentu bierzmowania przez przyjmującego ten sakrament. Zresztą nawet dziś nie można dopuścić dziecka do sakramentu Eucharystii, jeśli nie odróżnia ono Chleba Eucharystycznego od zwykłego, tymczasem w Kościele Wschodnim biermuje się niemowlęta, zaś w Kościele Łacińskim — także, jakkolwiek już tylko w zagrażającym im niebezpieczeństwie śmierci. Po czwarte, domagając się pewnego rozeznania umysłowego od przystępujących do bierzmowania, Benedykt XIV pośrednio i ogólnie wskazał na minimalny wiek bierzmowanego. Nie dał zaś wskazówek co do tego, jaki w tej sprawie jest wiek maksymalny, przed osiągnięciem którego, każdy wierny winien być wybierzmowany. W takiej sytuacji sami wierni mogli przesuwac dolną granicę wieku wymaganego do bierzmowania. Konsekwentnie wiek bierzmowanego mógł powoli zmierzać i w rzeczywistości zmierzał ku coraz wyższej granicy.

O ile do XIII w. zabiegano o to, aby wierni nie ociągali się zbyt długo z przedstawieniem dzieci do bierzmowania, to od XVIII w. nastąpiła zmiana dyscypliny do tego stopnia, że Stolica Apostolska przestrzega, aby nie bierzmowano dzieci za wcześnie. Przed osiągnięciem przez dziecko stanu używania rozumu Benedykt XIV zezwolił mu udzielić bierzmowania tylko w szczególnych okolicznościach. W encyklice *Anno vertente* z 19 lipca 1750 r. upoważnił on prefekta apostolskiego w Egipcie do udzielania bierzmowania dzieciom, które nie rozpoczęły siódmego roku życia, ale tylko wówczas, gdy znajdują się one w niebezpieczeństwie śmierci i zachodzi obawa, że umrą nie przyjąwszy sakramentu bierzmowania²⁵.

Według Kongregacji Soboru za słusną przyczynę udzielenia bierzmowania dziecku, które nie doszło do stanu używania rozumu, można uważać długą nieobecność biskupa w miejscu, gdzie może być bierzmowane dziecko, trudny dostęp do biskupa z powodu znacznej odległości albo nieodpowiedniej drogi między parafią dziecka a miastem biskupim. — Mając na uwadze sprawę przedsta-

²⁵ Gasparri P., *Fontes*, vol. II, n. 407, p. 299, § 4: p. 300, § 6.

wioną jej przez biskupa Segovii w Hiszpanii, Kongregacja Soboru zezwoliła mu 23 kwietnia 1774 r. na udzielanie bierzmowania niemowlętom oraz dzieciom, które nie osiągnęły używania rozumu, jeśli są one zagrożone niebezpieczeństwem śmierci, zaś innym dzieciom tylko w poważnych i nagłych okolicznościach ²⁶.

Takich samych norm jak biskup miał przestrzegać prezbiter bierzmujący na mocy specjalnego upoważnienia. Kongregacja Rozkrzewienia Wiary w instrukcji z 4 maja 1774 r. pouczyła zainteresowanych, że dzieci zdrowe należy bierzmować dopiero wówczas, gdy osiągną stan używania rozumu, ale dzieci ciężko chore i zagrożone niebezpieczeństwem śmierci można i trzeba bierzmować przed siódmym rokiem ich życia. Tak małe dzieci można było bierzmować również wtedy, gdyby prezbiter uprawniony do bierzmowania przewidywał, że dane dziecko potem przez dłuższy czas nie będzie miało możliwości przyjęcia sakramentu bierzmowania, albo nagiłaby inna konieczność ²⁷.

Także na terenach misyjnych nie wolno było udzielać bierzmowania przed przynajmniej rozpoczętym siódmym rokiem życia dziecka, a to zgodnie z praktyką istniejącą w Kościele Łacińskim. Można było odstąpić od tej praktyki, ale tylko ze względu na ważne przyczyny, np. niebezpieczna choroba dziecka, znaczna odległość między miejscem zamieszkania dziecka i bierzmującego biskupa czy prezbitera. W tym duchu wypowiedziała się Kongregacja św. Oficjum w piśmie do wikariusza apostolskiego Wikariatu Sandwic., a to w związku z otrzymaną wiadomością, że na terenie tego Wikariatu bierzmuje się dzieci nie czekając na to, aby doszły do wieku rozeznania ²⁸.

Bezpośrednio po chrzcie Kongregacja Rozkrzewienia Wiary 21 marca 1851 r. zezwoliła bierzmować tylko w niebezpieczeństwie śmierci ²⁹.

²⁶ I. An attentis peculiaribus circumstantiis Sacramentum Confirmationis administrari possit etiam pueris et infantibus nulla habita aetatis ratione in casu?

II. An etiam administrari possit etiam pueris et infantibus in mortis periculo constitutis in casu?

Die 12 martii 1774: Non proposita.

Die 23 aprilis 1774 Sacra, etc. respondit ad I Affirmative nonnisi in gravibus et urgentibus circumstantiis super quibus conscientia Episcopi oneretur.

Ad II. Affirmative. S e r e d i I. *Fontes* vol. VI n. 3788, p. 84—85.

²⁷ S e r e d i I, *Fontes*, vol. VII, n. 4565, p. 95.

²⁸ R. Ad 12. Neminem confirmandum nisi saltem septimum attigerit suae aetatis annum: neque ab hac latinae Ecclesiae praxi recedendum nisi ob causas omnino graves, ex. gr. si infantes periculose decumbant, aut, ob distantiam locorum, amisa praesente occasione, aliam vix essent habituri: G a s p a r r i P., *Fontes*, vol. IV, n. 913, p. 191.

²⁹ Litt. Ad Vic. Ap. Kuytcheou: Simultanea collatio Baptismatis et Confirmationis in pueris admittenda non est, nisi forte in mortis

Gdy wydawało się, że dyscyplina co do wieku wymaganego do przyjęcia bierzmowania została już ustalona, zabrał głos na ten temat Papież Leon XIII (1878—1903). W liście *Abrogata* napisanym własnoręcznie 22 lipca 1897 r. i przesłanym biskupowi Marsylii wyraża mu swoje uznanie z powodu jego starań, aby dzieci przystępowały do bierzmowania przed przyjęciem pierwszej Komunii św. Uważa, że opóźnianie w niektórych okolicach przyjęcia bierzmowania nie jest zgodne z dawną tradycją Kościoła i nie służy pożytkowi wiernych. Już bowiem bardzo młode dzieci noszą w sobie zaczątki wad, które powoli wzrastają, jeśli ich się wcześniej nie wykorzeni. Do takiej pracy nad sobą wierni od najmłodszych lat potrzebują pomocy z nieba, a tę daje im sakrament bierzmowania. Kto więc przyjmuje sakrament bierzmowania wcześniej niż pierwszą Komunię św. jest doskonale przygotowany do przyjęcia Eucharystii. Leon XIII wyraża też życzenie, aby w przyszłości stale przystępowano do bierzmowania przed pierwszą Komunią św.³⁰

Nie trudno zauważyć, że Leon XIII miał nieco inny pogląd na wiek bierzmowanego niż autorzy potrydenckiego *Katechizmu* i Benedykt XIV. I tak nie wspomina ani słowem o potrzebie odkładania do pewnego czasu przyjęcia sakramentu bierzmowania. Nie widzi też żadnej niestosowności we wczesnym udzielaniu bierzmowania dziecku, mianowicie zanim przystąpi ono do pierwszej Komunii św. A nawet opóźnianie przyjęcia bierzmowania uważa za niezgodne z dawną tradycją Kościoła i za nierozumne, bo nie służące pożytkowi wiernych. Leon XIII pomija milczeniem rację wyśnuwaną przez Benedykta XIV, że dzieci mają coś wiedzieć o naturze sakramentu bierzmowania i mają być gotowe do świadcze-

periculo iuxta praxim: Seredi I., *Fontes*, vol. VII, n. 4834, p. 341.

³⁰ *Abrogata*, quae toto fere saeculo inoleverat, consuetudine, visum tibi est in mores dioecesis tuae inducere ut pueri, antequam divino Eucharystiae epulo reficiantur, christianum Confirmationis sacramentum, almo inuncti chrismate, suscipiant. Quod utrum Nobis probetur significari tibi desiderasti: placuit autem de re tam praecipua, medio namque, ad te praescribere et qua simus mente aperire. — Propositum igitur tuum laudamus cum maxime. Quae enim ratio istic allisque in locis invaluerat, ea nec cum veteri congruebat constantique Ecclesiae instituto, nec cum fidelium utilitatibus. Insuper namque puerorum animis elementa cupidinum, quae, nisi maturime eradantur, inualescunt sensim, imperitos rerum pellicunt atque in praeceptis trahunt. Quamobrem opus habent fideles, vel a teneris, indui virtute ex alto, quam sacramentum Confirmationis gignere natum est; in quo, ut probe notat Angelicus Doctor, Spiritus Sanctus datur ad robur spiritualis pugnae et promovetur homo spiritualiter in aetatem perfectam. Porro sic confirmati adolescentuli ad capienda praecepta molliores fiunt, suscipiendaeque postmodum Eucharystiae aptiores, atque ex suscepta uberiora capiunt emolumenta. Quare quae a te sapienter sunt constituta optamus ut fideliter perpetueque serventur: G a s p a r r i P., *Fontes*, vol. III, n. 634, p. 515—516.

nia o wierze. Uczy natomiast, że bierzmowanie potrzebne jest ma-
łemu dziecku, 1. żeby wzrastało w cnotach i 2. żeby było dosko-
nalej przygotowane do przyjęcia sakramentu Eucharystii. — pisząc
tak Leon XIII uczy za św. Tomaszem z Akwinu (1225—1274), że
bierzmowanie jest podporządkowane Eucharystii. Ma ono bowiem
doskonalić dzieło wtajemniczenia rozpoczęte przez chrzest w tym
celu, aby ochrzczony mógł pełniej uczestniczyć w Eucharystii. Stąd
właśnie wynika stosowność udzielania sakramentu bierzmowania
przed pierwszą Komunią św.³¹

Nauka Leona XIII była energicznie wprowadzana w życie w nie-
których regionach Kościoła, szczególnie we Francji³².

Pius X (1903—1914) w dekrete *Quam singulari* z 10 sierpnia
1910 r. wydał zarządzenia tylko co do pierwszej Komunii św., mia-
nowicie zalecił udzielanie jej dzieciom w wieku około siedmiu lat
życia, to jest, gdy zaczynają rozumować. Jednak równocześnie nie
przypomniał, żeby jeszcze przed pierwszą Komunią św. udzielano
sakramentu bierzmowania. Nie została przeto wykorzystana nada-
rzająca się okazja powrotu do pierwotnej dyscypliny Kościoła, we-
dług której udzielano najpierw chrztu, potem daru Ducha Świętego,
a dopiero na końcu sakramentu Eucharystii.

Podsumowanie

Z analizy źródeł dotyczących okresu życia, w którym można i na-
leży przystąpić do sakramentu bierzmowania wynika, że pierwot-
nie wiek bierzmowanego był identyczny z wiekiem przyjmującego
chrzest, ponieważ bierzmowania udzielano zaraz po chrzcie, mia-
nowicie podczas tego samego obrzędu wtajemniczenia, na które
składały się: chrzest, dar Ducha Świętego i Eucharystia. Gdy bi-
skupi zarezerwowali sobie sprawowanie obrzędu bierzmowania, u-
dzielali tego sakramentu ochrzczonym uprzednio przez diakonów
lub prezbiterów. I wtedy bierzmowanie odbywało się po upływie
krótkiego czasu po chrzcie, a zawsze przed przyjęciem pierwszej
Komunii św. Okres czasu między chrztem a bierzmowaniem stop-
niowo przedłużał się, bo wierni — nie dość pouczani — zwlekali
z przedstawieniem dzieci do bierzmowania. Jeszcze w wieku XIII
uchwały synodalne ponaglają wiernych, aby tego nie czynili. W
wieku XV i XVI to odkładanie przyjęcia bierzmowania stało się
tak powszechne, że w XVI w. doszło nawet do sformułowania za-
kazu, aby wierni nie przedstawiali do bierzmowania dzieci jak
tylko siedmioletnich. W XVII, XVIII oraz w pierwszej połowie
XIX w. dalej panowała tendencja opóźniania tak przyjęcia bier-
mowania jak przyjęcia po raz pierwszy Komunii św., przy czym

³¹ *Summa theologica*, III, q. 65, a. 3: q. 72, a. 12, ad 3.

³² *Levet R.*, art. c., p. 134.

często bierzmowano już wcześniej dopuszczonych do pierwszej Komunii św. Stolica Apostolska wielokrotnie przestrzegała, żeby nie udzielano bierzmowania zbyt wcześnie. W drugiej połowie XIX w. odżyła opinia tak za wcześniejszym bierzmowaniem jak za udzielaniem sakramentów wtajemniczenia w takim porządku jak to czyniono pierwotnie, tzn. chrzest, bierzmowanie i Eucharystia.

II. Prawo współczesne

1. Norma ogólna (kan. 788)

Prawodawca kodeksowy miał przed sobą dwie możliwości: albo pójść za pierwotną praktyką i nakazać bierzmowanie dzieci małych jeszcze przed ich pierwszą Komunią św., albo przyjąć powszechniejszą w tamtych czasach opinię i zalecić bierzmowanie dzieci, które osiągnęły stan używania rozumu. Jak to często bywa, opowiedziano się za opinią powszechniejszą. Kan. 788 postanawia, że jakkolwiek udzielanie sakramentu bierzmowania odkłada się stosownie w Kościele Łacińskim do około siódmego roku życia dziecka, to przecież ten sakrament może być udzielony wcześniej, jeśli dziecko znajduje się w niebezpieczeństwie śmierci lub szafarzowi wydaje się to właściwe dla słusznych i ważnych przyczyn³³.

Takie sformułowanie kan. 788 nie jest jasne, a może nawet — odpowiednie, bowiem nie mówi, w jakim wieku należy dziecku udzielić bierzmowania, tylko odpowiada na pytanie, do jakiego wieku dziecka należy odłożyć jego bierzmowanie, mianowicie, do siódmego roku życia. Otóż rzecz w tym, dlaczego prawodawca chce, aby w normalnych warunkach zawsze „odkładano” wiek bierzmowania? Jeśli ten „odłożony” wiek przypada w siódmym roku życia dziecka, to kiedy dziecko jest nie w odłożonym, ale w normalnym wieku do bierzmowania? Na to pytanie w tekście kan. 788 nie znajdujemy odpowiedzi. Co więcej kan. 788 chyba zakłada, że siódmy rok życia dziecka jest jego normalnym wiekiem wymagającym do bierzmowania, ponieważ nie zezwala bierzmować wcześniej, jak tylko w szczególnych okolicznościach (zajmiemy się nimi niżej). Dlatego utrzymujemy, że kan. 788 nie jest doskonale sformułowany. A to także dlatego, że na podstawie samego tekstu kan. 788 nie można ustalić, czy kanon ten nakazuje czy tylko radzi bierzmować dziecko, gdy ma ono siódmy rok życia. Tą ostatnią trudnością zajęła się 16 lipca 1931 r. Komisja Interpretacyjna

³³ Can. 788 — Licet sacramenti confirmationis administratio convenienter in Ecclesia Latina differatur ad septimum circiter aetatis annum, nihilominus etiam antea conferri potest, si infans in mortis periculo sit constitutus, vel ministro id expedire ob iustas et graves causas videatur.

Kodeksu Prawa Kanonicznego i wyjaśniła, że kan. 788 należy rozumieć w ten sposób, aby nie udzielano sakramentu bierzmowania przed siódmym rokiem życia bierzmowanego, chyba że w przypadkach przewidzianych tym kanonem³⁴. Z tej odpowiedzi Komisji Interpretacyjnej wynika, że: 1. kan. 788 zawiera nakaz, a nie tylko radę bierzmowania w około siódmym roku życia dziecka³⁵ i 2. wiek „odłożony” jest normalnym wiekiem bierzmowanego: nie „odłożonym”, tylko kan. 788 został sformułowany tak nieszczęśliwie.

Jeśli jednak kan. 788 zawiera nakaz, to można się było zastanawiać nad legalnością zwyczaju panującego w Hiszpanii oraz innych krajach, szczególnie Ameryki Południowej, na mocy którego bierzmowania udzielano małym dzieciom przed przystąpieniem przez nie do pierwszej Komunii św. Philippus Maroto komentując odpowiedź Komisji Interpretacyjnej Kodeksu Prawa Kanonicznego wyraźnie stwierdza, że od wydania tego wyjaśnienia w Ameryce Łacińskiej, na Filipinach, a także w Hiszpanii nie można więcej powoływać się na zwyczaj przy bierzmowaniu dzieci, które nie mają siedmiu lat życia, chyba że zachodzą wyjątki o których mówi kan. 788³⁶. Radził on, aby tam gdzie zachodzą wyjątki do kan. 788 biskupi stwierdzili to ogólnym edyktem, bo w przeciwnym przypadku poszczególni szafarze bierzmowania muszą się zastanawiać, czy można czy też nie można bierzmować dzieci, które nie mają siedmiu lat życia i niekiedy może im nie być łatwo odpowiedzieć na to pytanie³⁷.

Edykt rzeczywiste został wydany, ale nie przez biskupów jakiegokolwiek kraju, tylko przez Kongregację Sakramentów, która 27 lutego 1932 r. zadecydowała o twierdzącej odpowiedzi na pytanie, czy nadal jest w mocy bardzo dawny zwyczaj bierzmowania dzieci przed dojściem do stanu używania rozumu, istniejący w Hiszpanii i gdzieindziej³⁸. A więc inaczej, niż sądził Ph. Maroto, sam zwyczaj jako taki stanowił prawną podstawę do udzielania bierzmowania dzieciom przed siódmym rokiem ich życia. Ale opinia sławnego kanonisty Ph. Maroto nie była chyba tak bezpodstawna, skoro przeciwna jej decyzja zapadła w Kongregacji Sakramentów na ple-

³⁴ An canon 788 ita intelligendus sit ut sacramentum confirmationis in Ecclesia latina septimum circiter aetatis annum conferri non possit nisi in casibus, de quibus in eodem canone.

R. Affirmative: AAS 23 (1931) 353

³⁵ Regatillo E., *Jus sacramentarium*, 4 ed., Santander 1964, n. 95, p. 70.

³⁶ De aetate confirmandorum: ... sola ergo consuetudo, ex mera vi intrinseca sui ipsius propria, sine concursu istarum iustarum et gravium causarum, ad rem non sufficere dicenda est: Apolinaris 4 (1931) 376.

³⁷ Dz. c., s. 377.

³⁸ *Instructio de aetate confirmandorum*: AAS 24 (1932) 271.

narnym posiedzeniu Kardynałów, a następnie została zatwierdzona przez papieża Piusa XI (1922—1938) w dniu 2 marca 1932 r. i opublikowana dopiero 30 czerwca 1932 r.³⁹

Zabierając głos w sprawie zwyczaju bierzmowania dzieci przed przyjęciem przez nie pierwszej Komunii św. Kongregacja Sakramentów uznała za stosowne zalecić, aby pouczano wiernych o powszechnym prawie Kościoła Łacińskiego, które odkłada udzielenie bierzmowania do około siódmego roku życia bierzmowanego; dlatego tam gdzie to jest możliwe, trzeba przenieść termin bierżnowania na siódmy rok życia bierzmowanego. Nie czyniąc aluzji do pierwotnej tradycji Kościoła czy do wspomnianego wyżej listu pap. Leona XIII, Kongregacja Sakramentów wyjaśnia, że ze względu na naturę i skutki sakramentu bierzmowania, dzieci powinny przystąpić do pierwszej Komunii św. dopiero po przyjęciu przez nie sakramentu bierzmowania. Sakrament ten bowiem dopełnia skutki sakramentu chrztu i udziela daru Ducha Świętego. Nie znaczy to jednak, żeby dzieciom, które osiągnęły stan używania rozumu, nie wolno było przystąpić do pierwszej Komunii św., jak długo nie mają one możliwości przystąpienia do bierzmowania⁴⁰.

Jeszcze w połowie XX w. Stolica Apostolska bynajmniej nie chciała, żeby odkładanie przyjęcia sakramentu bierzmowania określone kan. 788 na około siódmy rok życia bierzmowanego w ogóle nie miało miary albo też zbyt się przeciągało⁴¹. Wiemy o tym z wyjaśnienia Komisji Interpretacyjnej Kodeksu Prawa Kanonicznego w sprawie zarządzenia wydanego przez jednego z biskupów diecezjalnych. Biskup ów z pewnością nie chciał zakazywać tego, na co prawo powszechne zezwala. Ale mniemał, że skoro Kodeks Prawa Kanonicznego odkłada przyjęcie bierzmowania do około siódmego roku życia, to z pewnością 10 lat zostanie uznane za „około 7 lat”. Dlatego wydał zakaz, by dzieci jego diecezji nie przystępowały do bierzmowania przed ukończeniem 10 roku życia. Komisja Interpretacyjna jednak widocznie uznała, że to zarządzenie biskupa w praktyce przesuwaa granicę minimalnego wieku kan-

³⁹ L. c.

⁴⁰ Dz. c., s. 272.

Ph. Maroto dowiedział się o instrukcji Kongregacji Sakramentów na temat wieku bierzmowanego zaraz po jej opublikowaniu, i przy najbliższej okazji przyznał się do pomyłki. Zob.: *Apollinaris* 5 (1932) 266—268.

⁴¹ Kostecki Romuald, *Bierzmowanie — sakrament niewykorzystany*, *Ateneum Kapłańskie* 69 (1966) 28 pisze, że „zarówno sam tekst kan. 788 jak i deklaracja Kongregacji (z 30 VI 1932 — dopisek mój — MP) są za jak najwcześniejszym udzielaniem bierzmowania”. — Wydaje się, że za najwcześniejsze udzielanie bierzmowania można uznać takie, które ma miejsce bezpośrednio lub w krótkim czasie po chrzcie. Tymczasem kan. 788 oraz instrukcja Kongregacji odkładają udzielenie bierzmowania do około siódmego roku życia dziecka.

dydata do bierzmowania w poważny sposób i nie da się chociażby tylko tolerować. Stwierdziła bowiem wyraźnie w dniu 26 marca 1952 r., że nie można utrzymywać w mocy wspomnianego zarządzenia biskupiego⁴², a więc odkładać przyjęcie sakramentu bierzmowania do ukończenia przez dziecko 10 roku życia.

W ten sposób bliżej określono wiek bierzmowanego. Z Kodeksu Prawa Kanonicznego wiadomo było, że bierzmowany powinien mieć około siedem lat życia. Komisja Interpretacyjna zaś wyjaśniła, że nie należy czekać z bierzmowaniem, aż dziecko będzie liczyło 10 lat.

To orzeczenie Komisji Interpretacyjnej można było rozumieć tak, że 10 lat jest maksymalnym wiekiem bierzmowanego. Jednak w życiu niekiedy czekano z bierzmowaniem, aż dzieci będą miały więcej niż 10 lat skończonych.

2. Wyjątki od normy (kan. 788)

Prawodawca kościelny chce, aby jego prawo było zawsze jak najbardziej ludzkie. Dlatego ustala normy, ale też dopuszcza wyjątki, kiedy normy można nie przestrzegać, a stosować się do wyjątku od normy. Tak się też rzecz ma z prawem dotyczącym wieku bierzmowanego. Norma ustalona w kan. 788 jest taka, żeby bierzmowania udzielano dzieciom około siódmego roku życia. Można jednak dziecko bierzmować wcześniej, jeśli: 1. dziecko znajduje się w niebezpieczeństwie śmierci, albo 2. szafarzowi wydaje się to właściwe dla słusznych i ważnych przyczyn. Obydwa te wyjątki od normy kan. 788 tutaj przedstawiamy.

W związku z pierwszym wyjątkiem z kan. 788 powołajmy się na naukę św. Tomasza z Akwinu (1225—1274). Według tego teologa w zamiarach natury leży, aby wszystko, co się rodzi w ciele, dochodziło do wieku dojrzałego. Ze względu na zniszczalność ciała niekiedy śmierć stworzenia cielesnego nie pozwala mu dojść do wieku dojrzałego. Pan Bóg chce też, aby człowiek stworzony na obraz i podobieństwo Boże osiągnął stan doskonałości. Dusza ludzka, będąc z natury duchową i nieśmiertelną, może nawet w młodości lub dziecięcym wieku człowieka osiągnąć dojrzałość duchową. W życiu duchowym bowiem okresy rozwoju fizycznego nie mają istotnego znaczenia⁴⁴. Dlatego św. Tomasz sądzi, że bierzmowania powinno się udzielać także umierającym dzieciom, bo nie

⁴² De aetate confirmandorum. D. An, attento con. 788, sustineatur mandatum Ordinarii loci vetantis quominus sacramentum Confirmationis ministratur pueris qui aetatem decem annorum adepti non sint. R. Negative: AAS 44 (1952) 496.

⁴⁴ *Summa theologiae*, III, q. 72, a. 8.

przyjawszy tego sakramentu na ziemi, otrzymają tu mniejszą łaskę, zaś w niebie osiągną mniejszy stopień chwały⁴⁴.

Drugi wyjątek przewidziany kan. 788 zachodzi wówczas, gdy zdaniem szafarza istnieją słuszne i poważne przyczyny, aby dziecko bierzmować przed osiągnięciem przez nie stanu używania rozumu, czyli przed siódmym rokiem jego życia. Przed Kodeksem Prawa Kanonicznego powszechnie przyjmowano, że wystarczy słuszna i rozumna przyczyna, która nie musi być poważna, żeby dziecko przedstawić do bierzmowania wcześniej. Kan. 788 mówi o rozumnych i poważnych przyczynach, ale zdaniem F. M. Cappello przyczyny te należy ujmować moralnie i w szerokim znaczeniu tak, że prawdziwie słuszna przyczyna jest wystarczająca do tego, by bierzmować dziecko przed osiągnięciem przez nie stanu używania rozumu⁴⁵. Taką przyczyną może być np. to, że biskup przez najbliższe parę lat nie będzie bierzmował w tej parafii, gdzie mieszka dziecko, ponieważ zwykł to czynić tylko w czasie wizytacji kanonicznej, którą przeprowadza co 5 lat zgodnie z kan. 343 § 1. Gdy więc dziecko liczy sześć lat w czasie wizytacji kanonicznej mogłoby przystąpić do bierzmowania, żeby nie czekało następnej okazji bierzmowania do jedenastego roku życia⁴⁶. J. Pistoni sądzi, że przyczyny, ze względu na które można bierzmować dziecko przed siódmym rokiem jego życia, muszą być tym poważniejsze, im wiek dziecka jest wcześniejszy albo jego psychiczny rozwój słabszy⁴⁷.

W tych dwóch przypadkach to jest w niebezpieczeństwie śmierci zagrażającym dziecku oraz gdy zachodzą słuszne i poważne przyczyny, kan. 788 zezwala bierzmować dziecko, zanim ono osiągnie stan używania rozumu około 7 roku życia. Obydwa przypadki są uzasadnione, to znaczy, że biorą pod uwagę rację, ze względu na którą można bierzmować dziecko wcześniej niż normalnie się to czyni. Usuwały one wszystkie przeszkody po stronie podmiotu, które by uniemożliwiały bierzmowanie dziecka, bo dawały się ujmować względnie szeroko, tak że chyba tylko rzadko kiedy nie było racji wcześniejszego bierzmowania, jeśli tylko szafarz chciał bierzmować.

Stolica Apostolska troszczyła się o to, aby w życiu przestrzegano normy zawartej w kan. 788, ale również, żeby korzystano z wyjątków od tej normy. Dała temu wyraz Kongregacja Sakra-

⁴⁴ Ibidem, ad 4.

⁴⁵ *De sacramentis*, vol. I, n. 202, p. 186.

⁴⁶ Vermeesch — Creusen, *Epitome iuris canonici*, t. II, ed. 7, n. 65, p. 37. Jone H., *Commentarium in Codicem iuris canonici*, t. II, p. 52.

⁴⁷ *De confirmatione a ministro extraordinario conferenda vi decreti S. C. De sacramentis 14 septembris 1946*, Libreria editrice Vaticana 1947, p. 29.

mentów, która 20 maja 1934 r. wydała specjalną instrukcję na temat udzielania bierzmowania przez prezbitera na mocy delegacji Stolicy Apostolskiej. W instrukcji tej Kongregacja Sakramentów stwierdza jasno i wyraźnie, że w niebezpieczeństwie śmierci nie tylko nie zabrania się bierzmować dziecka przed siódmym rokiem jego życia, ale wprost przeciwnie, zaleca się to czynić. Przy tym dopowiada Kongregacja, że także poza niebezpieczeństwem śmierci można bierzmować dzieci przed osiągnięciem przez nie stanu używania rozumu, mianowicie, jeśli jest taki zwyczaj, czy przewiduje się długą nieobecność szafarza sakramentu bierzmowania, albo zachodzi jeszcze inna słuszna i poważna przyczyna, a więc ponagla konieczność udzielenia bierzmowania ⁴⁸.

Również dekret *Spiritus Sancti munera* Kongregacji Sakramentów z 14 września 1949 r. zakłada, że nadzwyczajni szafarze będą bierzmować nie tylko dorosłych, ale także tych ochrzczonych, którzy nie osiągnęli stanu używania rozumu ⁴⁹.

W Polsce korzystano z tych wyjątków od kan. 788 i bierzmowano nawet niemowlęta zagrożone niebezpieczeństwem śmierci. Zaleciła to praca zbiorowa członków Komisji Duszpasterskiej Episkopatu Polski ⁵⁰.

3. Nowy Pontyfikał Rzymski

O dalszym etapie ewolucji prawa, jeśli chodzi o wiek bierzmowanego, wiemy z *Pontyfikału Rzymskiego* wydanego przed paru laty ⁵¹. W tej księdze liturgicznej podtrzymuje się normę znaną

⁴⁸ *Instructio pro simpliciter sacerdote sacramentum confirmationis ex Sedis Apostolicae delegatione administrante*, I, 2: Si agitur proinde de puero, qui gravi morbo laboret, adeo ut constitutus dicatur in mortis periculo, non solum prohibitum non est illi ante septennium Sacrum Chrisma administrare, sed expedit, ut id fiat, unde ex hac vita demigrans maiorem gloriam, iuxta S. Thomae doctrinam (p. III, q. 73, a. 8 ad 4), in caelis consequatur. Aliae insuper iuxta probatam Theologorum sententiam esse possunt legitimae causae, praeter consuetudinem iam memoratam, arteventendi septennium in collatione huius Sacramenti, et praesertim cum praevideatur futura diutina absentia Episcopo vel Presbyteri, cui facta sit facultas illud administrandi, vel alia urget necessitas seu iusta et gravis causa: AAS 27 (1935) 16.

⁴⁹ 5. Si confirmandi rationis usum sint assecuti...: AAS 38 (1946) 353. Zacytowany tekst zdaniem Hansa K ü n g a (art. c., s. 129) skomplikował sprawę wieku bierzmowanego. — Nie wiem, jak to się mogło stać, skoro dekret *Spiritus Sancti munera* właściwie nie zawiera nic nowego w sprawie wieku bierzmowanego. Przecież już z kan. 788 było wiadomo, że niekiedy można bierzmować dziecko zanim osiągnie ono stan używania rozumu.

⁵⁰ *Sakramenty święte w duszpasterstwie*, Poznań—Warszawa—Lublin 1963, s. 56.

⁵¹ *Pontificale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilli*

nam z kan. 788, mianowicie, żeby bierzmowanie dzieci, które przyjęły chrzest jako niemowlęta, odkładać do około siódmego roku ich życia. Jednak obok tej normy obecnie może być druga, którą ustala Konferencje biskupów. Konferencje te mogą zdecydować, żeby na podległych im terenach udzielano bierzmowania nie około siódmego roku życia bierzmowanych, ale w wieku dojrzałszym. Opóźnianie udzielenia sakramentu bierzmowania może być powodowane racjami duszpasterskimi. Według *Pontyfikatu Rzymskiego* będzie tu chodziło szczególnie o to, żeby jeszcze przed bierzmowaniem nauczyć wiernych pełnego posłuszeństwa Chrystusowi i dawania Mu zdecydowanego świadectwa. Znane nam wyjątki od normy, przewidziane w kan. 788 teraz mają zastosowanie do dwóch norm, mianowicie, jednej, żeby bierzmować około siódmego roku życia dziecka, i drugiej ustalonej przez Konferencje Biskupów, żeby bierzmować w wieku dojrzałszym. Przedstawiane bowiem normy są przewidziane do przestrzegania w zwyczajnych warunkach. Zaś w niebezpieczeństwie śmierci lub w poważnych trudnościach innego rodzaju, dzieci należy bierzmować nawet przed osiągnięciem przez nie stanu używania rozumu, by nie zostały pozbawione łaski sakramentalnej płynącej z sakramentu bierzmowania⁵².

Nad wyjątkami od norm nie ma tu potrzeby zatrzymywać się, ponieważ pozostają one takie same jak w Kodeksie Prawa Kanonicznego.

Natomiast inaczej ma się rzecz z samymi normami, skoro w Kodeksie Prawa Kanonicznego mieliśmy jedną normę co do wieku bierzmowania, to jest, żeby udzielanie bierzmowania odkładać do około siódmego roku życia dziecka, obecnie zaś jest możliwość istnienia drugiej normy przewidującej bierzmowanie w wieku dojrzałszym.

Co należy sądzić o takich przepisach liturgicznych? Wydaje się, że norma o odkładaniu przyjęcia bierzmowania do około siódmego roku życia powoli będzie zanikała w praktyce, a jej miejsce zajmie norma zalecająca odkładanie przyjęcia bierzmowania do

Vaticani II Instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum, Ordo Confirmationis, editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis 1973.

⁵² *Ordo confirmationis*, n. 11, p. 19: Ad pueros quod attinet, in Ecclesia latina Confirmationis administratio generatim ad septimum circiter aetatis annum differatur. Ob rationes tamen pastorales, praesertim ad vehementius inculcandam in fidelium vita plenam obtemperatorem Christo Domino eiusque firmum testimonium, Conferentiae Episcopales possunt aetatem quae magis idonea videatur, decernere, ita ut hoc sacramentum, post congruam institutionem, aetate maturiore conferatur.

Hoc in casu debitae adhibeantur cautela, ut, si periculum mortis aut alius generis graves difficultates occurrant, pueri tempore opportuno confirmentur, etiam ante usum rationis, ne bono sacramenti priventur.

wieku dojrzałego. Tak można sądzić, ponieważ Konferencje biskupów z pewnością skorzystają z uprawnienia, żeby wydać instrukcję, która podwyższy granicę minimalnego wieku wymaganego do bierzmowania. Episkopat Polski już skorzystał z tego uprawnienia. Na 146 Konferencji Episkopatu Polski w dniu 16 stycznia 1975 r. wydano instrukcję duszpasterską, w której czytamy: „sakramentu bierzmowania należy udzielać młodzieży w wieku 14—15 lat, czyli z klasy VII i VIII obecnej szkoły podstawowej”⁵³. Można przypuszczać, że inne Konferencje biskupów podobnie albo już postąpiły albo w przyszłości postąpią.

Dlaczego Stolica Apostolska przekazała Konferencjom Biskupów uprawnienie do określania wieku bierzmowanego? Złożyły się na to przynajmniej dwie przyczyny. Jedna prosta, zgodna z tendencją nurtującą Kościół w naszych czasach: żeby zwiększyć władzę biskupów.

Druga racja jest bardziej złożona. Od wielu lat, bo od końca XIX w. w czasopiśmie ukazywały się od czasu do czasu wypowiedzi na temat odpowiedniego wieku bierzmowania. Ilość tych wypowiedzi wzrosła po drugiej wojnie światowej, a to w związku z zainteresowaniem teologią bierzmowania. Jednomyslności w rozwiązywaniu tej sprawy nie było. Przykładowo podajmy, że gdy Bernard Botte OSB napisał artykuł w obronie wczesnego udzielania bierzmowania, starając się udowodnić, że z teologicznego punktu widzenia taka praktyka jest najbardziej odpowiednia⁵⁴, to Cipriano Vagaggini OSB przedstawił kontrargumenty w celu wykazania, że teologicznie nie można niczego zarzucić praktyce odkładania bierzmowania na późniejsze lata⁵⁵.

W Polsce nie było inaczej. Mieczysław Maliński opowiada się za bardzo późnym jak na nasze warunki przyjmowaniem sakramentu bierzmowania. Píše on: „dla tego, kto został ochrzczony jako dziecko, przyjmowanie sakramentu bierzmowania, sakramentu wprowadzającego w okres dojrzałości chrześcijańskiej, powinno przypadać na czas młodości tj. „matury”⁵⁶. Dlaczego autor chce, aby dzieci i młodzież miały przeżywać lata szkoły średniej bez łaŝki i charakteru sakramentu bierzmowania? Trudno to zrozumieć. Moŝe dlatego wspomniani juŝ Romuald Kostecki i Jacek Salij opowiadają się za wczesnym przystępowaniem do sakramentu bierzmowania. Jacek Salij nawet uważa instrukcję Episkopatu Polski

⁵³ *Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi*, 1975, nr 3—4, s. 30.

⁵⁴ Art. wyŝej cytowany, *Nouvelle Rev. Theol.* 98 (1966) 842—852.

⁵⁵ *L'eta della confermazione: La confermazione e l'iniziazione cristiana*, Torino (1967), 43—51

⁵⁶ *Sakrament dojrzałości chrześcijańskiej*, Tygodnik Powszechny z 10 stycznia 1971 r. Zob. tegoŝ autora, *Po co są sakramenty*, Poznań 1974, s. 270.

w sprawie wieku bierzmowania za „niezwykłe w Kościele katolickim opóźnianie sakramentu bierzmowania”⁵⁷ i obawia się, że może być ona zakwestionowana przez Stolicę Apostolską⁵⁸.

Do naszych czasów powstały różne opinie na temat wieku wymagane do bierzmowania. Henri Bourgeois wylicza aż pięć takich opinii. Mianowicie:

1. bierzmowanie bezpośrednio po chrzcie.
2. „ około siódmego roku życia dziecka,
3. „ w wieku 10—11 lat,
4. „ w wieku 13—15 lat,
5. „ w wieku 17—20 lat.

Każda z tych opinii ma swoich zwolenników i każda przedstawia argumenty za udzielaniem bierzmowania właśnie w tym a nie w innym okresie życia dziecka⁵⁹.

Ta wielość opinii na temat wieku bierzmowanego nie znalazła uznania u prof. Hansa Künga, bo podsumował je trochę sarkastycznym stwierdzeniem, że w Kościele Łacińskim udziela się bierzmowania między 1 a 30 rokiem życia bierzmowanego⁶⁰. W twierdzeniu tym jest pewna przesada, bo zgodnie z kan. 974 § 1 i kan. 1021 § 2 sakrament bierzmowania winien być przyjęty przed święceniami, względnie przed zawarciem małżeństwa, a wiemy, że tak święcenia jak zawarcie związku małżeńskiego zwykle mają miejsce przed 30 rokiem życia. Niemniej wielość opinii jest znaczna.

Jakie jest w tej dziedzinie stanowisko Kongregacji Sakramentów? Początkowo Kongregacja Sakramentów nie zamierzała wprowadzać zmiany w przepisach dotyczących wieku bierzmowanego. Uważała, że najważniejszym trudnościom zaradził już dekret *Spiritus Sancti munera* z 14 września 1946 r. Jej zdaniem Pius XII (1939—1958) nie przewidywał dalszych zmian w prawie odnośnie do bierzmowania, i to zobowiązuje⁶¹. Jednak w miarę jak przy-

⁵⁷ Art. c., s. 72.

⁵⁸ Art. c., s. 71.

⁵⁹ *L'avenir de la confirmation*, Lyon 1972, p. 117—121.

Ulrich Schwalbach, *Firmung und religiöse Sozialisation*, Innsbruck 1979, s. 136—141 wylicza cztery opinie w sprawie odpowiedniego wieku bierzmowania.

W Polsce na początku lat siedemdziesiątych tego stulecia jeśli chodzi o wiek bierzmowania, praktyka była różna w poszczególnych diecezjach, np. diecezja sandomierska, gorzowska — w klasie III, diecezja warmińska — w miastach — w klasie V—VI, archidiecezja wrocławska, warszawska — w klasie V—VI, diecezja tarnowska, gnieźnieńska — w klasie V—VII, archidiecezja poznańska — w klasie VIII. Podaję za: Margański B., *Sakrament bierzmowania a problem wieku*; Materiały z kursów homiletyczno-katechetyczno-liturgicznych, Warszawa 1979, s. 311.

⁶⁰ Art. c., p. 144.

⁶¹ *Argumenta, consilia et vota, quae Concilio Oecumenico proxime celebrando, proponuntur ut opportunius consulatur Disciplinae Sacra-*

gotowania do obrad soborowych stawały się bardziej intensywne. Kongregacja Sakramentów odeszła od pierwotnej myśli. Tak sądzimy, ponieważ Komisja do spraw Sakramentów przedstawiając Schemat o bierzmowaniu Centralnej Komisji Przygotowawczej przewidywała możliwość dalszego przesunięcia wieku bierzmowania, jeśli tego wymagało dokładniejsze przygotowanie katechetyczne bierzmowanych, mianowicie do dwunastego roku życia dziecka⁶².

Referując ten Schemat Komisji do spraw Sakramentów, Kard. Benedykt Alojzy Masella, jako przewodniczący tejże Komisji, ujął, że Stolica Apostolska zgadzała się w ostatnich czasach, aby poszczególne synody partykularne opowiadały się za różną praktyką, jeśli chodzi o wiek bierzmowanego. Przy tym zaznaczył, że celowe byłoby zredagowanie ogólniejszego kanonu, który służyłby dla całego Kościoła, ale poszczególni biskupi ordynariusze przystosowaliby go do konkretnych warunków⁶³.

Ten projekt nowego prawa na temat wieku wymaganego do przyjęcia sakramentu bierzmowania przybrał postać przepisu liturgicznego w posoborowym *Pontyfikale Rzymskim*, który obowiązuje do naszych dni⁶⁴.

Zakończenie

1. Prawo kodeksowe i pokodeksowe ulegało zmianom, podobnie jak prawo przedkodeksowe. Ustępowało wobec życia. Doszło do tego, że Stolica Apostolska po części rezygnuje z określenia wie-

mentororum, II, De Sacramento confirmationis disciplina, in: *Acta et documenta concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, series I (antepreparatoria), vol. III, Proposita et monita SS. Congregationum Curiae Romanae, Typis Polyglottis Vaticanis 1960, p. 77.

⁶² *De Sacramento Confirmationis: Schema propositum a Commissione de Disciplina Sacramentorum*, in: *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, series II (praeparatoria), vol. II. Acta Pontificiae Commissionis Centralis Praeparatorii Concilii Oecumenici Vaticani, pars II, Typis Polyglottis Vaticanis 1967, p. 98.

⁶³ *De Sacramento Confirmationis*, 2. Relatio Em.mi P. D. Benedicti Card. Aloisi Masella, praesidis Commissionis de disciplina Sacramentorum: Quibus prae oculis habitis visum est canonem redigere, qui pro tota Ecclesia Latina inservire posset, large conceptum, quique Ordinariorum conscientiae relinquit accuratam observationem: *Acta et documenta*, series II, vol. II, pars II, p. 101.

⁶⁴ O mającym się ukazać nowym przepisie w sprawie wieku bierzmowanego wiedzieli biskupi, bo niektórzy podnieśli wiek bierzmowania przed ukazaniem się *Pontyfikatu Rzymskiego*. Dotyczy to np. diecezji tarnowskiej, gdzie już od 1967 r. udziela się bierzmowania młodzieży z klas siódmych szkoły podstawowej. Zob. Łazarczyk Ed., *Przygotowanie uroczystości bierzmowania* (w diecezji tarnowskiej), Materiały z kursów homiletyczno-katechetyczno-liturgicznych 1972—1974, Warszawa 1979, s. 312.

ku bierzmowanego. Uprawnienie w tej dziedzinie Stolica Apostolska przekazała konferencjom biskupów.

2. W nowym kodeksie prawa kanonicznego, o ile to można sądzić na podstawie schematu prawa o sakramentach, powszechne prawo na temat wieku bierzmowanego będzie postanawiało tylko tyle, żeby stosować się do prawa zwyczajowego albo instrukcji miejscowej konferencji biskupów, chyba że dziecku będzie grozić niebezpieczeństwo śmierci albo szafarz ze względu na poważną rację chce mu wcześniej udzielić bierzmowania.

De aetate confirmandi

Aetas confirmandi, en thema, quod auctor articuli exponit. Hic articulus in duas partes dividitur.

In parte prima de iure vetere seu de praxi prioribus saeculis Ecclesiae viginti usque ad promulgationem Codicis Iuris Canonici auctor tractat. Sciendum in principio donum spiritus Sancti, postea dictum sacramentum Confirmationis in unico ritu initiationis statim post baptismum et ante ultimum sacramentum initiationis christianae id est ante Sanctissimae Eucharistiae sumptionem administratum esse. Sacramentis initiationis christianae disiunctis, confirmatio per aliquod tempus statim post baptismum dabatur. A saeculo XIII infantes circa septennium confirmabantur.

Altera in parte ius modernum seu 1. norma can. 788, et 2. exceptiones ab hac norma can. 788 eleboratur. In tertio puncto ea, quae in novo Pontificali Romano de aetate confirmandi habentur, auctor refert.